

**Neatsargiai atvežti
vėžiai siaubia
Lietuvos vandenį**

Vėžiai Lietuvoje

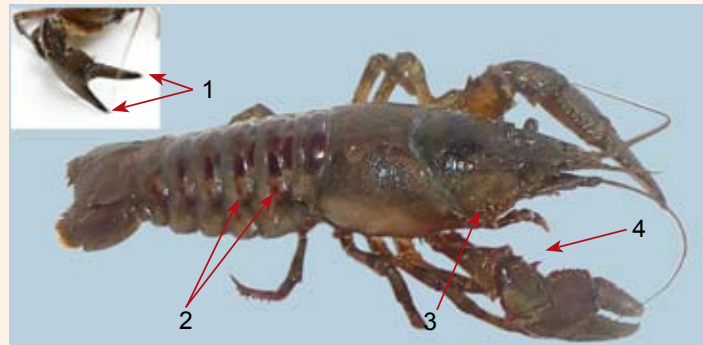
Šiuo metu Lietuvos vandens telkiniuose gyvena 4 vėžių rūšys: plačiažnyplis (*Astacus astacus* (Linnaeus, 1758)), siauražnyplis (*Pontastacus leptodactylus* (Eschscholtz, 1823)), rainuotasis (*Faxonius limosus* (Rafinesque, 1817)) ir žymėtasis (*Pacifastacus leniusculus* (Dana, 1852)) vėžiai. Vienintelė vietinė rūšis yra plačiažnypliai vėžiai. Siauražnypliai vėžiai introdukuoti į Lietuvą XIX a. pabaigoje ir čia jie natūralizavosi. Rainuotieji ir žymėtieji vėžiai kilę iš Šiaurės Amerikos. Lietuvoje pastarosios dvi rūšys invazinės. Plisdamos vandens telkiniuose, dėl savo ekologinio agresyvumo ir pernešamų ligų, išstumia vietinius vėžius. Jeigu vandens telkinyje apsigyvena invaziniai vėžiai, juose vietinių vėžių populiacijos negali atsikurti savaime ir neįmanoma jų sėkmingai reintrodukuoti.

Rainuotasis vėžys

Rainuotieji vėžiai savaime plačiai paplitę Šiaurės Amerikos rytinėje dalyje. Į Europą apie 100 vėžių buvo introdukuota iš Delavero upės (JAV) į Vokietiją 1890 m. Dabar sparčiai plinta Europos gėluose vandenyse ir aptinkami beveik visose Europos šalyse.

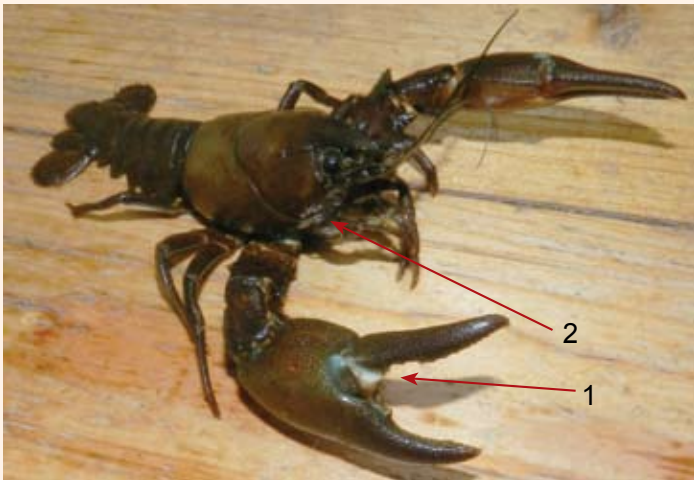
Kiautas nepastovios spalvos, kinta nuo rusvos iki tamsios rudai žalios. Pilvelio nugarinė pusė su tamsiai raudonais skersiniais dryžiais [1]. Apatinė žnyplių pusė balkšva. Žnyplių galiukai šviesesni, dažniausiai oranžiniai [2]. Galvkrūtinės skydo šonuose, prieš kaklinę vagelę, yra keli aštrūs dygliai [3] (plačiažnyplių vėžių dygliai panašūs, bet jie yra už kaklinės vagelės). Ant pirmojo priekinių kojų narelio, už žnyplių, yra aiškiai matoma aštri, pentino formos išauga [4]. Užauga iki 12 cm ilgio, bet dažniausiai sugaunami 6–9 cm ilgio vėžiai.

Gyvena įvairiuose vandens telkiniuose, nereiklūs aplinkos sąlygoms. Šių vėžių aptinkama įvairaus trofiškumo vandens telkiniuose, pasitaiko iki 40 m gylyje, bet dažniausiai laikosi 1–4 m gylio vandens telkinių dalyse. Subręsta antraisiais gyvenimo metais, daugintis pradeda užaugę iki 3–4 cm ilgio. Lietuvoje poruojasi nuo rugpjūčio iki pavasario. Ikrai apvaisinami tik pavasarį, sušilus vandeniui. Patelės nešioja po 300–400 ikrelių. Visaėdžiai, aktyvūs visą parą.

Žymėtasis vėžys

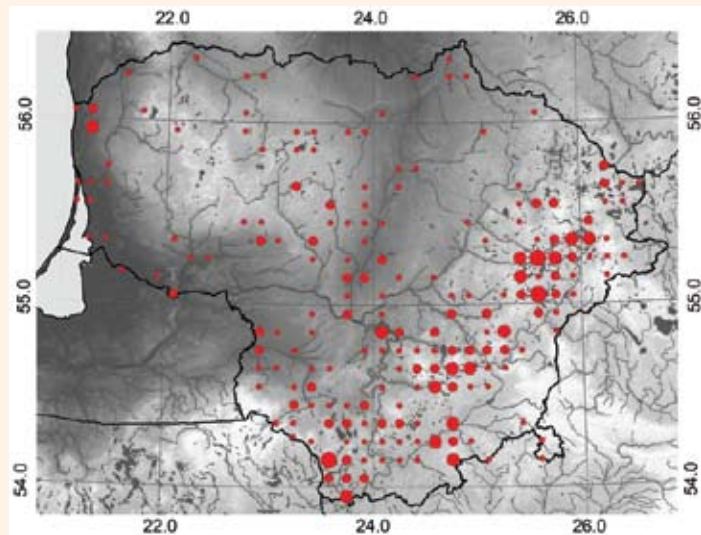
Kiautas lygus, tamsiai rudas, žnyplės stambios, apatinė jų pusė ryškiai raudona. Žnyplės pirštų susijungimo vietoje dažniausiai yra ryški melsvai balta dėmė [1]. Už kaklinės vagelės dygliukų, kokius turi kitų Lietuvoje aptinkamų rūšių vėžiai, nėra [2]. Užauga iki 12–16 cm, kartais iki 20–22 cm ilgio.

Žymėtieji vėžiai savaime paplitę Šiaurės Amerikos vakarinėje dalyje, nuo Kalifornijos pietuose iki Britų Kolumbijos Kanados šiaurėje ir nuo Ramiojo vandenyno pakrančių iki Uolinių kalnų rytuose. Paprastai gyvena gėluose, bet aptinkami ir mažai druskinguose priekrančių vandenyse. Žymėtieji vėžiai Europoje pirmiausia (1960 m.) buvo introdukuoti Švedijoje. Kadangi Europoje vietiniai plačiažnypliai vėžiai sparčiai nyko, buvo manoma, kad žymėtieji vėžiai gali pakeisti vietinius vėžius, neįvertinus, kad jie dažnai yra pavojingos ligos, vėžių maro, kurį sukelia *Aphanomyces astaci*, nešiotojai. Dabar žymėtieji vėžiai gausiai paplitę Suomijoje, Švedijoje, Austrijoje, Danijoje, Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje, kiek rečiau aptinkama beveik visoje vakarinėje Europoje.

Paplitimas Lietuvoje

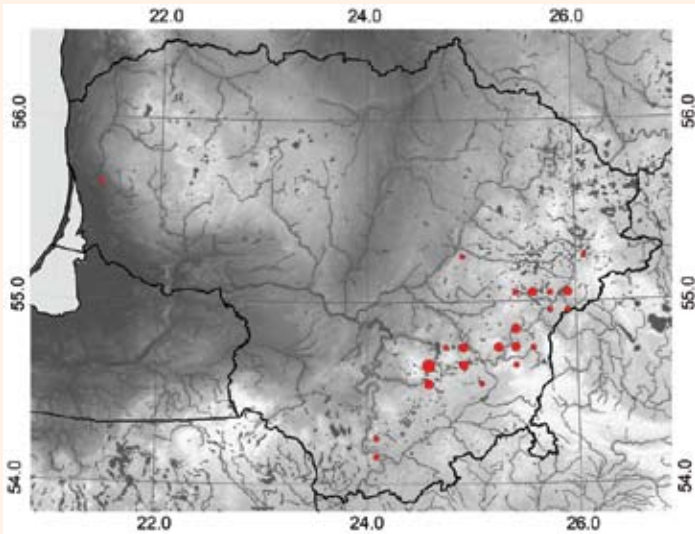
Rainuotasis vėžys

Lietuvoje rainuotieji vėžiai pirmą kartą pastebėti 1994 m. Dabar jie paplitę visoje šalyje, visų upių baseinuose. Rasti daugiau kaip 420-yje vandens telkinių. Aptinkami ežeruose, upėse, tvenkiniuose. Sparčiai plinta savaime, bet jų plitimui didelės reikšmės turi savavališkas perkėlimas į naujus vandens telkinius. Dėl savavališkų introdukcijų rainuotieji vėžiai pateko į upių baseinų aukštupius ir uždarus ar beveik uždarus ežerus.

Žymėtasis vėžys

Lietuvoje žymėtieji vėžiai buvo įveisti 1972 m. keliuose uždaruose vandens telkiniuose. Dabar jie daugiausia paplitę Lietuvos rytinėje dalyje. Gyvena upėse ir ežeruose, gausesnės populiacijos susidaro upėse. Dabar šalyje žinoma daugiau kaip 40 šios rūšies vėžių populiacijų. Žymėtieji vėžiai gana sėslūs, todėl savaime plinta palyginti lėtai. Dažniausiai naujuose vandens telkiniuose atsiranda dėl to, kad žmonės juos nelegaliai perkelia ir įveisia.

Kontrolės priemonės

Invaziniams vėžiams patekus į vandens telkinį, efektyvių priemonių juos išnaikinti nėra. Labai svarbu gyventojus informuoti apie šių vėžių daromą žalą ir aiškinti, kokį pavojų kelia savavališkas jų perkėlimas į naujus vandens telkinius. Ūdros, unguniai, ešeriai, vėgėlės ir kiti natūralūs priešai reikšmingos įtakos jų populiacijų gausumui nedaro. Invazinius vėžius galima gaudyti ištisus metus, neribojamas sugaunamų individų skaičius ir dydis.

Atsakomybė ir teisinis reguliavimas

Rainuotasis ir žymėtasis vėžiai yra įrašyti į Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių sąrašą ir Invazinių rūšių Lietuvos Respublikos teritorijoje sąrašą, todėl šias rūšis laikyti, veisti, naudoti arba mainyti, vežti ar paleisti į aplinką griežtai draudžiama. Naudoti gyvus gyvūnus, gyvybingas jų dalis, kai šios rūšys įtrauktos į Sąjungos sąrašą, leidžiama tik gavus leidimą iš Aplinkos apsaugos agentūros moksliniams tyrimams, *ex-situ* išsaugojimui arba naudoti invazines rūšis medicinos tikslais, kai to reikia siekiant daryti pažangą žmonių sveikatos srityje arba tikslais, susijusiais su įtikinamais visuomenės interesais, įskaitant socialinio ar ekonominio pobūdžio interesus pagal Invazinių rūšių kontrolės ir naikinimo tvarkos apraše nurodytus reikalavimus. Šis aprašas patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. 352 „Dėl Introdokcijos, reintrodokcijos ir perkėlimo tvarkos aprašo, Invazinių rūšių kontrolės ir naikinimo tvarkos aprašo, Invazinių rūšių kontrolės tarybos sudėties ir nuostatų, Introdokcijos, reintrodokcijos ir perkėlimo programos patvirtinimo“. Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos atsakingas už invazinių rūšių naudojimo kontrolę šalies viduje. Sankcijos už invazinių rūšių neteisėtą naudojimą ir valdymo priemonių nevykdymą nustatytos Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 3042 straipsnyje. Pastebėjus pažeidimą, reikia skambinti tel. 112 arba norint pasikonsultuoti darbo dienomis 9–16 val. tel. 8 700 02 022.

Vandens telkinių savininkai ir nuomotojai, žvejai mėgėjai ir gamtos mylėtojai kviečiami saugoti Lietuvos gamtos natūralumą

Šiems invaziniams vėžiams gaudyti reikalingas tik žvejo mėgėjo bilietas, tačiau efektyviausia kontrolės priemonė yra jų plitimo prevencija

Patarimai

- Negalima perkelti invazinių vėžių iš vieno vandens telkinio į kitą. Nereikia tikėtis, kad invaziniai vėžiai pakeis išnykusius vietinius vėžius. Dažniausiai nesulauksite norimo rezultato, nes po kurio laiko invazinių vėžių populiacijos sumažės iki minimumo, bet, pasilikus nors ir pavieniams vėžiams, vandens telkinys bus nebetinkamas vietinių vėžių populiacijoms atkurti.
- Jei gaudote vėžius, siekiant išvengti ligų pernešimo, būtinai dezinfekuokite žvejybos įrankius arba bent visiškai juos išdžiovinkite, prieš naudodami kitoje vietoje.
- Nenaudokite vėžių kaip masalo žuvims.

Įsidėmėkite

Šių vėžių pardavimas ir platinimas bet kokiais tikslais yra draudžiamas visoje Europoje

Pastebėję šiuos vėžius gamtoje, įrašykite duomenis į *Biologinės įvairovės informacinę platformą*:
www.biip.lt

Teksto autorius – Gintautas Vaitonis

Nuotraukų autoriai – Gintautas Vaitonis, Justas Dainys, Gintautas Krakauskas

 Lietuvos
Respublikos
aplinkos
ministerija

Kuriame
Lietuvos ateitį

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Parengta vykdant iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamą projektą Nr. 05.5.1-APVA-V-018-01-0012 pagal 2014-2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioriteto „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ 05.5.1-APVA-V-018 priemonę „Biologinės įvairovės apsauga“

Išspausdinta ant visiškai perdirbto popieriaus